

نگاهی اجمالی به سبک‌های تامین مالی برای حمایت و پشتیبانی کارآفرینان

محمد رضا مالکی، مدرس دانشگاه

حمیده مخمل‌باف، Makhmalbaf.h@gmail.com

دانشجوی کاردانی حسابداری، دانشگاه فنی و حرفه‌ای دختران بیرجند (سپیده کاشانی)، بیرجند، ایران

احمد مخمل‌باف، مدیر دپارتمان حسابداری و مدیریت معاونت آموزشی جهاد دانشگاهی واحد خراسان جنوبی

چکیده- در دنیای امروز پیچیدگی و رقابت رو به رشد که توأم با دگرگونی‌های سریع در محیط بین‌المللی و تغییر اقتصاد به اقتصاد جهانی در گذر از جامعه صنعتی به جامعه اطلاعاتی همراه بوده است، سبب شده است که کارآفرینی به عنوان نیروی محرکه در رشد سازمان‌ها مطرح گردد. در این راه، یکی از چالش‌هایی که همواره برای کارآفرینان وجود داشته است، بدست آوردن وجوه لازم برای راه‌اندازی کسب‌وکارها و یا به عبارتی تأمین مالی فعالیت‌ها بوده است. مطالعه حاضر با استفاده از روش اسناد کاوی و مطالعه متون موجود در حوزه تأمین مالی کارآفرینان با هدفی علمی و برحسب گردآوری اطلاعات به صورت توصیفی که هدف آن توصیف کردن شرایط و پدیده‌های مورد بررسی است، در راستای بررسی نظری و جامع مطالعات انجام شده در این حوزه، ابتدا به بررسی مفاهیم و مبانی نظری می‌پردازد و سپس منابع تأمین مالی کارآفرینان را مورد بررسی قرار می‌دهد و در ادامه با توجه به اینکه کشور ایران، کشوری اسلامی است به بررسی اصول، تکنیک‌ها و نوآوری‌ها در تأمین مالی اسلامی می‌پردازد و در انتها نقش آموزش به کارآفرینان در انتخاب شیوه‌های تأمین مالی را بررسی می‌نماید.

واژگان کلیدی: کارآفرینی، کارآفرین، تأمین مالی، آموزش تأمین مالی.

مقدمه

پیچیدگی و رقابت رو به رشد موجود در دنیای امروز که البته با تحولات سریع محیط بین‌الملل و گذر از جامعه صنعتی به جامعه اطلاعاتی و نیز تغییر اقتصاد ملی به اقتصاد جهانی است، باعث شده است که از کارآفرینی به عنوان نیروی محرکه در رشد سازمان‌ها یاد شود (مقیمی، ۱۳۸۳). چرا که آن می‌تواند باعث رشد و توسعه اقتصادی کشورها، افزایش بهره‌وری، ایجاد اشتغال و رفاه اجتماعی شود (احمدپور، ۱۳۸۳). از آنجا که کسب منابع مالی مورد نیاز برای راه‌اندازی کسب‌وکارها همواره به عنوان یک مانع برای کارآفرینان مطرح

بوده است و باتوجه به چشم‌انداز ۲۰ ساله و معضل بیکاری در کشور ایران که کارآفرینی را به یک ضرورت در این کشور، مبدل ساخته است، فرایند تأمین مالی مورد نیاز برای کارآفرینان ممکن است مدت زمان زیادی به طول انجامد و کارآفرینان را از راه‌اندازی و مدیریت کسب‌وکارها منصرف نماید. تأمین مالی یکی از نکات مهم در سرعت دادن به فرایند کارآفرینی و افزایش سطح مطلوبیت و امکان‌پذیری راه‌اندازی کسب‌وکارها در نزد افراد جامعه و کارآفرینان بالقوه می‌باشد (امینی‌نژاد و دیگران، ۱۳۸۹). اغلب کارآفرینان از طرق مختلف تأمین مالی فعالیت جدید، خودآگاهی کامل ندارند، چه بسا ممکن است این عدم آگاهی در مواردی منجر به شکست فعالیت کارآفرینانه گردد؛ چرا که یکی از دشوارترین مشکلات در ایجاد فعالیت کارآفرینی جدید، نحوه تأمین مالی موردنیاز آن است. به زعم نگارندگان این مطالعه به بررسی سبک‌های تأمین مالی مختلف جهت آشنا نمودن کارآفرینان با انواع این سبک‌ها برای راه‌اندازی کسب‌وکارها، می‌پردازد.

مروری بر ادبیات موضوع

کارآفرینی: آقاجانی و دیگران (۱۳۹۲) در مطالعه خود، کارآفرینی را فرایند اشتغال‌زایی و کسب سود از ترکیب ارزشمند منابع تعریف نموده‌اند.

کارآفرین: با توجه به مطالعه کورادکو و هودکز (۲۰۰۱) کارآفرین به شخصی اطلاق می‌شود که متعهد شود مخاطره‌های یک فعالیت اقتصادی را سازمان‌دهی، اداره و تقبل نماید. کارآفرینان افراد، گروه‌ها یا مردمی هستند که کسب و کار جدیدی را تأسیس و اداره می‌کنند به گونه‌ای که حداقل برای بیش از یک نفر اشتغال ایجاد نمایند (کرک وود، ۲۰۰۷).

منابع تأمین مالی کارآفرینان

برای تأمین مالی شرکت‌ها، روش‌ها و ابزار گوناگونی وجود دارد که هر کدام دارای ویژگی‌ها و خواص مربوط به خود است. بسته به نیازها، توان مالی، شرایط بنگاه‌های اقتصادی و تنوع رفتار مردم در سرمایه‌گذاری و مواجهه با خطر، این ابزارها و روش‌ها تبیین و به کار گرفته می‌شوند. یکی از روش‌های مهم فرآیند تأمین مالی، تبدیل به اوراق بهادار کردن دارایی‌ها است. واژه تبدیل به اوراق بهادار کردن، یکی از واژه‌هایی است که بیش از دو دهه از ظهور آن در ادبیات مالی جهان نمی‌گذرد. تبدیل به اوراق بهادار کردن فرآیندی است که طی آن، نخست دارایی‌های موسسه مالک دارایی یا بانی از ترازنامه آن موسسه جدا می‌شود و سپس، تأمین وجوه را سرمایه‌گذارانی انجام می‌دهند که ابزار مالی قابل مبادله را خریده‌اند. این ابزار مبادله شده نمایانگر

بدهکاری مزبور است. به عبارت دیگر، تبدیل به اوراق بهادار کردن، فرآیندی است که در آن واسطه‌های مالی مانند بانک‌های تجاری حذف و اوراق بدهی قابل خرید و فروش، مستقیماً به سرمایه‌گذاران فروخته می‌شود. در واقع، یک شرکت تامین سرمایه، مجموعه‌ای از دارایی‌های مالی را جمع‌آوری و اوراق بدهی را برای تامین مالی مجموعه موردنظر، به سرمایه‌گذاران بیرونی می‌فروشد. در فرآیند تبدیل دارایی‌ها به اوراق بهادار، شرکت یا موسسه‌ای که نیاز به تامین مالی دارد اقدام به تاسیس یک شرکت با مقصد خاص می‌کند و آن دسته از دارایی‌های خود را که دارای جریان‌های نقدی آتی هستند به شرکت با مقصد خاص می‌فروشد. شرکت با مقصد خاص برای اینکه وجه لازم برای خرید دارایی‌های مذکور را فراهم کند، اقدام به انتشار اوراق بدهی با پشتوانه دارایی و آن را به عموم سرمایه‌گذاران عرضه می‌کند. سپس شرکت با مقصد خاص وجوهی را که از محل فروش اوراق بدهی به دست آورده است، بابت خرید دارایی‌های مالی به بانی پرداخت می‌کند. سرمایه‌گذارانی که اوراق بدهی با پشتوانه دارایی را خریده‌اند از محل جریان‌های نقدی حاصل از دارایی‌های مالی شرکت با مقصد خاص بازدهی کسب می‌کنند. یکی از ابزارهای مالی مهم و کارا برای فرآیند تبدیل به اوراق بهادار کردن دارایی‌ها، اوراق قرضه است. به صورت ساده، تامین مالی از طریق اوراق قرضه این گونه است که بنگاه اقتصادی سرمایه موردنیاز خود را به صورت مستقیم از مردم قرض می‌گیرد و در زمان‌های معین بهره آن قرض را می‌پردازد و در سررسید اصل قرض را باز پس می‌دهد.

تعریف مرسوم اوراق قرضه این گونه است: اوراق قرضه اسنادی است که طبق آن صادرکننده اوراق به خریدار بدهکار می‌شود. این اسناد دارای سررسید بوده و مبلغ آن در زمان سررسید به وسیله صادرکننده پرداخت می‌شود. این اوراق دارای برگه بهره بوده و بهره آن در فواصل زمانی معین به وسیله بانکی که نمایندگی صدور اوراق را دارد، پرداخت می‌شود. انتشار اوراق قرضه یکی از روش‌های تامین مالی هم در کوتاه مدت و هم در بلندمدت محسوب می‌شود، اوراق قرضه نیز همانند همه ابزارهای مالی دیگر، مزایا و معایبی دارد. مهم‌ترین مزایای اوراق قرضه برای بنگاه صادرکننده هزینه موثر کم و قابل بازخرید بودن و برای خریدار قابل انتقال بودن و سود معین آن است. مهم‌ترین عیب اوراق قرضه، هم برای صادرکننده و هم برای خریدار، خطر ورشکستگی بنگاه به دلیل ناتوانی در بازپرداخت اصل و بهره قرض است. در برخی کشورهای اسلامی و مخصوصاً ایران که در آن قانون بانکداری بدون ربا اعمال می‌شود، مشکل دیگری نیز برای اوراق قرضه وجود دارد که کل ماهیت و عملکرد اوراق قرضه را زیر سوال برده و آن را به طور کلی نفی می‌کند. همان گونه که از نام قانون عملیات بانکداری بدون ربا بر می‌آید، هدف اصلی تصویب و اعمال این قانون

حذف ربا از سیستم مالی و بانکی کشور و تطبیق آن با شرع است. طبق این قانون، بهره از عملیات مالی و بانکی حذف و ابزاری با نام عقود اسلامی جایگزین آن می‌شود، زیرا بهره یا همان سود معین، ربا در نظر گرفته می‌شود. ربا آن است که در قرض دادن چیزی یا مبلغی، شرط زیاده گذاشته شود، یعنی اگر پولی یا مالی به کسی قرض داده شود و شرط شود که وام‌گیرنده در سررسید، مبلغ یا درصد معینی علاوه بر اصل را تادیه کند، استقراض ربوی صورت گرفته و مطابق نظر شرع این معامله حرام و باطل است. چون بهره معین، قسمتی از ذات اوراق قرضه اوراق است، بنابراین با توجه به این قانون در واقع امکان استفاده از اوراق قرضه به صورت کامل از بین می‌رود. حتی در بسیاری از کشورهای دیگر هم که چنین قانونی اعمال نمی‌شود، برخی از مسلمانان به دلیل اعتقادات دینی استقبالی از اوراق قرضه نمی‌کنند و بهره اوراق قرضه را برابر با ربا می‌دانند.

در نتیجه ابزارها یا صکوک اسلامی ابداع شد تا جایگزین اوراق قرضه شود. چندین نوع عقد اسلامی وجود دارد و هر یک از این عقود قوانین مربوط به خود را دارد. چندین عقد در هر کدام از این اوراق وجود دارد. در این عقود به دلیل وجود بازیگران متعدد و انواع قراردادهای هزینه معامله افزایش خواهد یافت و دشواری ایجاد می‌کند. محاسبه سود این اوراق پیچیده و اجرایی کردن آن نیز دشوار است. حتی به دلیل افزایش تعداد بازیگران احتمال فساد نیز افزایش می‌یابد. دلیل استفاده گسترده از اوراق قرضه و همین‌طور تاثیرگذار بودن این عقود، سادگی قوانین و روشن بودن سود این اوراق است. ولی به‌طور مثال اوراق مشارکت را در نظر بگیرید. شما در پروژه‌ای شریک می‌شوید. در حقیقت با شریک شدن در یک پروژه، در دارایی واقعی کل پروژه شریک شده‌اید. اگر طرف اجراکننده پروژه ادعا کند در مدت زمان خاصی سودی وجود نداشته و شما ادعا داشته باشید که سود وجود داشته باشد اختلافات وارد بحث‌های حقوقی می‌شود. کارشناس باید تعیین کند که شرکت سود داشته یا خیر. در حالی که اوراق قرضه هیچ کدام از این مشکلات را نخواهد داشت. بنگاه به شما قرضی دارد و باید قرض و بهره را پرداخت کند (روزنامه دنیای اقتصاد، ۱۳۹۴).

اصول، تکنیک‌ها و نوآوری‌ها در تأمین مالی اسلامی

تکنیک‌های تأمین مالی پروژه محور به عنوان یکی از ابزارهای اولیه تأمین مالی، گستره وسیعی از واحدهای اقتصادی در سراسر جهان را فراگرفته است. کاربرد این تکنیک‌ها نیز با توجه به نوع صنایع و انواع دارایی‌ها مورد پالایش قرار گرفته است. در تأمین مالی اسلامی ارتباط بین تأمین مالی‌کننده و متقاضی مانند ارتباط بین

خریدار و فروشنده، عامل و مدیر و یا سرمایه‌گذار و کارآفرین است. این ارتباط مانند ارتباط بین وام‌دهنده و وام‌گیرنده بگونه‌ای در بانکداری غربی وجود دارد، نیست. تأمین مالی اسلامی باید از قوانین زیر تبعیت نماید:

- هرگونه پرداختی مازاد بر اصل پول ممنوع است و این امر شامل منافع غیرمستقیم نیز می‌باشد.
- وام‌دهنده باید در سودها و زیان‌های حاصل از پول قرض داده شده شریک باشد.
- بدست آوردن پول از پول جایز نیست. ایجاد پول تنها در صورتی که از طریق فعالیتی بهره‌ور باشد قابل قبول است.

- تأمین مالی باید فعالیت‌ها و محصولاتی را پشتیبانی نماید که از جانب اسلام مجاز شناخته باشد.

مؤسسات تأمین مالی اسلامی اغلب دارای هیئت شریعت مختص به خود هستند که دارای یک تا سه عالم دینی متخصص در زمینه اقتصاد یا مالی می‌باشند. این هیئت‌ها به مرور و تحلیل ساختارهای معاملات ارائه شده می‌پردازند تا مطابقت آنها را با مفاهیم اسلامی مورد بررسی قرار دهند. در صورت موافقت ایشان، فتوای پذیرش آن را صادر می‌نمایند. برای آنانی که یافته‌های این عالمان دینی را می‌پذیرند، معامله موردنظر حلال تلقی می‌شود (هیبتی و احمدی، ۱۳۸۸).

نقش آموزش به کارآفرینان در انتخاب سبک‌های تأمین مالی

امروزه کارآفرینی در سطح گسترده‌ای در کشورمان مورد توجه قرار گرفته است، از یک سو شاهد گسترش آموزش کارآفرینی در مؤسسه‌ها و سازمان‌های دولتی و خصوصی هستیم و از سوی دیگر با توجه به ترکیب جمعیتی کشور و نیاز شدید به نوآوری‌ها، اشتغال سالم و مولد، توسعه بخش‌ها و صنایع مختلف، یقیناً توسعه فعالیت‌های کارآفرینی می‌تواند به عنوان استراتژی توسعه نوآوری‌ها، اشتغال آفرینی و تحول در بخش‌ها به صورت گوناگون مورد توجه سیاست‌گذاران کشور قرار گیرد. یادگیری کارآفرینانه ماهیتاً به چگونگی یادگیری کارآفرینان از تجربیات کاری‌شان اشاره دارد. یادگیری کارآفرینانه معمولاً به عنوان فرایندی مستمر و مداوم است که منجر به کسب دانش لازم برای راه‌اندازی و اداره یک کسب‌وکار می‌شود. زمانی که یادگیری در پیوند با مفهوم کارآفرینی به کار گرفته می‌شود، منظور آموختن دانش، مهارت و بصیرت لازم جهت تشخیص و بهره‌برداری از فرصت‌ها است. به بیانی دیگر، کسب دانش، مهارت‌ها و بصیرت‌های مرتبط با ایجاد و اداره کسب‌وکارها توسط کارآفرینان را یادگیری کارآفرینانه می‌گوییم. از منظر تعلیم و تربیت، جوهره فرایند کارآفرینی، یادگیری کارآفرینانه می‌باشد که به معنی یادگیری چگونگی ایده‌پردازی، ارزیابی ایده،

تأمین منابع، تولید، بازاریابی و فروش می‌باشد. در قلمرو یادگیری کسب و کارها مفاهیم و دغدغه‌هایی از قبیل: سطوح یادگیری، منابع یادگیری، روش‌های یادگیری و عملکرد یادگیری مطرح می‌باشد. روش‌های یادگیری به مکانیزم‌ها و راهکارهای عملیاتی مورد استفاده کارکنان سازمان، مدیران سازمان و کارآفرینان جهت کسب دانش، مهارت‌ها و بصیرت‌های جدید یا بسط آموخته‌های قبلی گفته می‌شود (محمودی الیاسی و مافی، ۱۳۹۲). برخی از ارزش‌ها و ویژگی‌های فردی کارآفرینان منجر به ترغیب آنها در یادگیری از وقایع و اتفاقات پیرامون می‌شود، همچنین بعضی از ویژگی‌های کسب و کار و محیط کسب و کار نیز بر ترغیب یادگیری آنان مؤثر است (محمودی الیاسی و آیین‌ساز، ۱۳۹۰).

نتیجه‌گیری

یادگیری کارآفرینانه ماهیتاً به چگونگی یادگیری کارآفرینان از تجربیات کاریشان اشاره دارد. برخی از ارزش‌ها و ویژگی‌های فردی کارآفرینان منجر به ترغیب آنها در یادگیری از وقایع و اتفاقات پیرامون می‌شود. مؤسسات تأمین مالی اسلامی اغلب دارای هیئت شریعت مختص به خود هستند که دارای یک تا سه عالم دینی متخصص در زمینه اقتصاد یا مالی می‌باشند. اگر طرف اجراکننده پروژه ادعا کند در مدت زمان خاصی سودی وجود نداشته و شما ادعا داشته باشید که سود وجود داشته باشد اختلافات وارد بحث‌های حقوقی می‌شود. کارشناس باید تعیین کند که شرکت سود داشته یا خیر. تبدیل به اوراق بهادار کردن فرآیندی است که طی آن، نخست دارایی‌های موسسه مالک دارایی یا بانی از ترازنامه آن موسسه جدا می‌شود و سپس، تأمین وجوه را سرمایه‌گذارانی انجام می‌دهند که ابزار مالی قابل مبادله را خریده‌اند.

منابع

- آقاچانی، حسنعلی؛ عباسقلی‌پور، محسن؛ فهیمی‌راد، محدثه. (۱۳۹۲). تبیین روش‌های تأمین مالی طرح-های کارآفرینانه (مطالعه موردی: تعاونگران استان مازندران). فصلنامه تخصصی پارک‌ها و مراکز رشد، سال نهم، شماره سی و شش، پاییز، صص ۲۹-۳۶.
- احمدپور، محمود. (۱۳۸۳). تجارت کارآفرینی در کشورهای منتخب. مؤسسه انتشارات امیرکبیر، تهران، ایران.

۳. امینی‌نژاد، روجا؛ قلی‌پور، آراین؛ اسلامی‌بیدگلی، غلامرضا. (۱۳۸۹). سرمایه‌ی اجتماعی کارآفرینان نوپا و تأمین مالی غیررسمی. فصلنامه توسعه کارآفرینی، سال سوم، شماره دهم، زمستان، صص ۴۹-۷۰.
۴. روزنامه دنیای اقتصاد. (۱۳۹۴). انواع ابزارها و روش‌های تأمین مالی. کد خبر: DEN-884244، تاریخ چاپ: ۱۳۹۴/۰۳/۰۹، لینک خبر: <http://donya-e-eqtasad.com/news/884244>.
۵. محمدی‌الیاسی، قنبر؛ آینه‌ساز، حامد. (۱۳۹۰). شناسایی چارچوبی برای عوامل تأثیرگذار بر یادگیری غیررسمی کارآفرینان در صنعت ارتباطات و فناوری اطلاعات. فصلنامه علوم مدیریت ایران، سال بیست-وسوم، شماره ششم، صص ۸۱-۱۰۰.
۶. محمدی‌الیاسی، قنبر؛ مافی، بهاره. (۱۳۹۲). ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی کار و جامعه. شماره ۱۵۸، تیر، صص ۵۵-۷۴.
۷. مقیمی، سیدمحمد. (۱۳۸۳). کارآفرینی در نهادهای جامعه مدنی. انتشارات دانشگاه تهران، تهران، ایران.
۸. هیبیتی، فرشاد؛ احمدی، موسی. (۱۳۸۸). بررسی تکنیک‌های تأمین مالی پروژه محور در تأمین مالی اسلامی. پژوهشنامه اقتصادی، سال نهم، شماره سوم، پاییز، صص ۹۱-۱۱۲.
9. Kuratko, D. & Hodgetts, R., Entrepreneurship approach, NewYork, Delmer Publisher, 2001
10. Kirkwood, J., "Igniting the entrepreneurial spirit: is the role parents play gendered?", International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research, Vol. 13, no. 1, pp. 39-59, 2007.